

Amb bones paraules

D'aixetes i grifons

Text: **Gabriel Bibiloni**
http://bibiloni.cat

En el camp de la història de les paraules caldria ser prudents davant la tendència de treure conclusions de quatre dades esparses. La història de les paraules s'explica a partir de documentació abundant i del bon coneixement de la història de les coses que les paraules designen. S'ha dit, i molts creuen, que *grifó* ('aixeta' a Mallorca) és una paraula antiga i genuïna. Segurament, per a molta gent la creença es fonamenta únicament en tres citacions de l'Alcover-Moll (1368, 1461 i 1493) i en el contrast entre el caràcter agut del mot català i el caràcter pla del mot espanyol. El fet és que el *grifó*, que no

era al Fabra –i sembla que amb bon criteri–, va ser introduït en el DIEC. Intentem fer una primera aproximació al tema.

En català medieval *griu*, *grif*, *grifó* o *grifoll* (del llatí *griphus*) és el nom d'un animal fabulós meitat àguila i meitat lleó. Diuen que la pràctica de posar el cap d'aquest animal en algunes sortides d'aigua (gàrgoles, fonts públiques) va fer que tant el català *grifó* com l'occità *grifo* o *grifol* agafassin el significat de 'sortida d'aigua' o 'raig d'aigua emergent'. Quina classe d'objectes són els referenciats a les tres citacions d'Alcover-Moll (el *grifó de coure* d'un destil·lador o el *grifó penjant d'or* d'un collar i unes geres)? Sense fotografies d'aquests objectes es fa difícil donar una resposta. El *grifó* de la tercera citació (del text *Lo Passi en cobles*, 1493) és un simple raig d'aigua: "y ab set griffons d'aigua prengueren naixença" (a la mateixa obra hi surt "puix d'aygua de vida no

troba-l griffó", no citada per Alcover-Moll). Té relació el nostre *grifó* actual amb aquells grifons?

El seguiment dels diccionaris de l'Acadèmia espanyola (28 entre 1734 i 1992) ens dóna pistes ben interessants. Tots els diccionaris del XVIII només donen per a *grifo* el significat d'animal fabulós. Cap referència a cap classe d'aixeta. El 1803 apareix en escena la paraula *grifón*, definida com "cañón de metal con su llave, agujereada en un extremo que dándole una media vuelta sirve para sacar el agua de las fuentes". Hem d'esperar fins al 1884 per a veure aquesta definició aplicada a la paraula *grifo* (llave, generalment de bronze, colocada en la boca de las cañerías y en calderas y otros depósitos de líquidos). Aquesta definició de *grifo* ja es mantindrà fins avui, i a partir de 1889 *grifón* ja no es defineix i passa a ser un mot secundari amb remissió a *grifo*. Es dedueix, doncs, que durant la major part

del segle XIX la paraula per a dir aixeta en castellà és *grifón* (recollida per vuit diccionaris acadèmics entre 1803 i 1884), paraula que després quedarà obsoleta i només restarà *grifo*. No és clara la relació entre *grifo* i *grifón*: aquest podria ser pres del francès *griffon* ('punt de sortida de l'aigua d'una deu, pres de l'occità *grifo* esmentat), i *grifo*, una regressió de *grifón* (Coromines). Per al nostre propòsit és igual.

Quan va començar a haver-hi aixetes a les cases? La cosa va començar per les cases d'alta categoria i no es va estendre a la resta fins a època recent. En tot cas, l'aixeta amb clau de guies, que és la que ha arribat fins avui, va ser inventada pel comerciant anglès Thomas Grill el 1800. Curiosament, a partir d'aquest moment els diccionaris espanyols duen la paraula *grifón*. Abans les úniques aixetes que hi havia eren les de les bótes i altres recipients. I com es deien a Mallorca les ai-

xetes de les bótes de vi? Es deien *aixetes* (o *xetes*), una paraula que tots els mallorquins de certa edat han après dels seus pares i avis, abans de llegir-la o sentir-la a TV3. Ja és casualitat que les aixetes de les cases mallorquines apareguin en un moment de forta castellanització i just coincidint amb el desplegament de la paraula castellana *grifón*.

Coromines (DECLC, entrada *esgarrifar*), després d'afirmar que *grifó* (aixeta) és paraula usada a la pagesia mallorquina, afegeix que "així mateix s'hi havia usat la forma llatinitzant o italianitzant *grifo*, que he sentit a Palma (1969), a Porreres (1964) (...)". Certament, a Mallorca s'usà primer *grifó*, abans que en època molt recent els nostres lampistes llatinitzants i italianitzants introduïssin el *grifo* amb l'accent a la *i*. I no pensaven en cap animal fantàstic. Sembla que tan fantàstic com la relació d'aquell mot medieval amb les aixetes actuals.

L'OPINIÓ DE L'ESPIRA

Amor constant més enllà de la mort

Antoni Xumet

Miriam Reyes (Orense, 1974), va estudiar lletres a la Universitat Central de Venècia i Filologia Hispànica a la Universitat de Barcelona. Ha participat en més de mitja dotzena d'antologies i ha publicat fins ara els llibres *Espejo negro* (2001) i *Bella durmiente* (2004) pel qual va quedar finalista del prestigiós premi de poesia Hiperión, editorial que ara li publica aquest bell cant titulat *Desalojos* (Poesía Hiperión, 572. Madrid, 2008). Crec que no és del tot desencertat anomenar-lo cant, aquest poemari, ja que els poemes no porten cap títol genèric i salta a simple vista la coherència discursiva i temàtica que estructura tot el llibre.

La poesia de Miriam Reyes no és gaire complaent amb el lector, però un ferm domini del vers aconseguix que aquesta aridesa verbal mai no fereixi ni resulti angoixant, tot i tractar de la desaparició d'un ésser proper com és la seva mare. A partir d'aquesta figura materna Miriam Reyes traça un itinerari vital personal que descriu els aspectes íntims de la relació. A nivell descriptiu no es

La poesia de Miriam Reyes no és gaire complaent amb el lector, però un ferm domini del vers aconseguix que aquesta aridesa verbal mai no fereixi ni resulti angoixant

limita només als fets més quotidians, sinó que aprofundeix en els abismes i clarors, del sentiment. Seria fàcil, amb aquests ingredients, caure en el parany del tòpic i de la cançoneta tantes vegades repetida i mancada de substància. Però això ho impedeix la rara habilitat de Miriam Reyes de vehicular la seva veu en petites dosis, semblants molt cops a aforismes que, lluny d'estar aïllats, formen part d'un tot.

El diàleg establert entre mare i filla, no exclou que altres persones passin a integrar aquest cercle només en aparença restringit, dels quals de vegades se'ns diu el

nom i d'altres que sols podem intuir des del seu anonim. La relació mare-origen/filla queda ben plasmada en els versos del poema que obri el llibre: "En la estación esperaba mamá / arreglada para mí no para ti / para mí para beber / el río de sangre que volvía a desembocar en ella / tan natural como la muerte natural". I en el mateix poema, més endavant: "porque sólo ella sufrió con su cuerpo por mí / y la cicatriz de su vientre tiene mi firma". A partir d'aquí el diàleg s'intensifica degut a la impossibilitat real del mateix diàleg, adreçat a una persona morta: "No lo siento por ti lo siento / por nosotros: / alguien que nos amaba ha muerto". La sensació d'un cert desencantament amb tot és evident, arrabassada d'un pilar que la sostenia, però el vers

és enèrgic i no defalleix. L'aixopluc maternal, està descrit en uns altres versos precisos i que expressen amb total senzillesa i profunditat, aquest sentiment: "Como un racimo de uvas nos fuimos desgranando. / En tus puños apretados guardabas las pepitas / y las pieles que el mundo / escupió después de devorarnos. / Así nos reuniste". La tensió mai no defalleix, i l'exemple dels tres versos que citarem a continuació venen a refermar la idea d'un tot coherent ja esmentat al principi: "Sin tu tronco quedamos / ramas por el suelo / leña para el fuego".

L'estructuració en dues seccions es fonamenta en una primera de sentit més introspectiu i la segona, sense perdre el to de la primera, s'endinsa en les sensacions provocades per la desaparició de

la mare en relació als objectes i esdeveniments quotidians. Així el poema que obri la segona secció ens descriu la el moment en què els pintors treballen a la casa on havia viscut: "Cuando acabaron ya no habías sucedido. / En el lugar de la vida / una habitación brillante y vacía / como una página en blanco".

Una veu poètica, la de Miriam Reyes, que caldrà tenir en compte d'ara en endavant, per la seva maduresa i per un domini molt personal, d'una forta sensualitat i un interessant contingut introspectiu. Una poeta, en definitiva, que no es fa enrere davant les adversitats ni té gaire escrúpols en despullar-se, vers rere vers, per a sort dels lectors. Un llibre colpidor per la seva honestat humana i literària.